

8. Schalamon J., Ainoedhofer H., Singer G., Petnehazy T., Mayr J., Kiss K., Höllwarth M. Analysis of dog bites in children who are younger than 17 years. *Pediatrics*. 2006; 117:e374–e379. doi: 10.1542/peds.2005-1451.
9. Vagnoli L., Caprilli S., Vernucci C., Zagni S., Mugnai F., Messeri A. Can presence of a dog reduce pain and distress in children during venipuncture? *Pain Manag.Nurs*. 2015;16:89–95. doi: 10.1016/j.pmn.2014.04.004.
10. Wohlfarth R., Mutschler B., Beetz A., Kreuser F., Korsten-Reck U. Dogs motivate obese children for physical activity: Key elements of a motivational theory of animal-assisted interventions. *Front. Psychol*. 2013;4:796. doi: 10.3389/fpsyg.2013.00796.

Пенькова Д. П., Баришок Т. В. Оцінка компонентів рівня актуального розвитку дітей з порушеннями аутистичного спектра для занять канистерапией

Целью исследования была оценка компонентов уровня актуального развития детей дошкольного возраста с расстройством аутистического спектра для занятий канистерапией. Компоненты уровня актуального развития детей дошкольного возраста оценивались с помощью методики KID RCDI по 6 критериям: социальное развитие, самообслуживания, общей моторики, мелкой моторики, развития речи, понимания речи. Исследование проводилось на базе Центра ранней социальной реабилитации Хортицкой национальной академии. В исследовании принимали участие 8 детей 4–5 лет, у которых, согласно заключению областной психолого-медико-педагогической консультации, констатировано диагноз «расстройства аутистического спектра». Выявлено снижение изучаемых показателей от нормы и рекомендовано включение канистерапии в программу реабилитации для улучшения указанных компонентов развития.

Ключевые слова: дети, развитие, аутистический спектр, шкала, самообслуживание, социально-бытовая сфера, коммуникативная сфера.

Pen'kova D. P., Baryshok T. V. Components evaluation of children's with autism spectrum disorders actual development level for dog therapy

The purpose of the study was to evaluate preschool age children's with disorders of the autistic spectrum the level of actual development components for dog therapy. The level of actual development of pre-school children components were evaluated using the KID RCDI methodology for 6 criteria: social development, self-service, general motor skills, fine motor skills, speech development, speech comprehension. The research was conducted on the Center for Early Social Rehabilitation of the Khortyt-ska National Academy. The study involved 8 children aged 4–5 years old with diagnosis of "disorder of the autistic spectrum" that was confirmed in conclusion by the regional psychological, medical and pedagogical consultation. The decrease of the studied indicators from the norm was revealed, and it was recommended to include dog therapy in the rehabilitation program for the improvement of these components of development.

Key words: children, development, autistic spectrum, scale, self-service, social-household sphere, communicative sphere.

УДК 37.034-053.6

Подчерняева Н. Д.

ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЄВРОКЛУБУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З КУЛЬТУРАМИ НАРОДІВ ЄВРОПИ

У статті розглянуто проблеми формування у старшокласників етнічної толерантності, проявом якої є взаємна емпатія, наявність позитивного образу іншої етнокультури зі збереженням позитивного сприйняття своєї власної, готовність до спільної діяльності. Окреслюються чинники, які впливають на цей процес (вплив найближчого оточення, цінності особистості і суспільства, виховання, менталітет тієї країни, в якій людина виросла, характер конкретної соціально-політичної ситуації в суспільстві). Доведено, що євроклуб загальноосвітнього навчального закладу є ефективним інструментом формування терпимого ставлення до однолітків іншої етнічної групи. Наголошується на практичному ознайомленні з культурами народів Європи, внаслідок якого молодь навчається виявляти унікальність кожної культури, визначати її ціннісні характеристики. Розкриваються цікаві методи діяльності і форми роботи євроклубу загальноосвітнього навчального закладу. Наведено досвід роботи євроклубів України.

Ключові слова: емпатія, етнічна самосвідомість, етнічна толерантність, євроклуб, культура європейських народів, старшокласник.

Прагнення України до єднання з європейською спільнотою, глобалізаційні світові процеси, внутрішня та трудова міграції ведуть до посилення міжнаціональної взаємодії. Однією з актуальних проблем сучасності є загострення взаємовідносин між людьми різних національностей. Тому зосередження уваги шкільної освіти на вихованні етнічно толерантної особистості сприяє поступу ідей європейського партнерського співробітництва. Оскільки саме у старшому шкільному віці вирішуються задачі завершального самовизначення особистості та її інтеграції у спільність дорослих людей, доречно у цей період звернути посилену увагу на формування готовності до розуміння людей різних національностей, на ознайомлення з принципами взаємин із представниками інших національних груп. Сприятливим середовищем для набуття та прояву етнічної толерантності для старшокласників стає євроклуб загальноосвітнього навчального закладу.

У роботах Л. Дробіжевої, В. Іванова, Г. Солдатової, О. Сусоколова, В. Тішкова розглядається природа і характер протиріч в області етнокультурних взаємодій. Сучасне вивчення толерантності різноманітне: феномен ксенофобії (А. Макаруч), етнічна соціалізація підлітка (О. Белінська, Т. Стефаненко), етнічні стереотипи (О. Квас), толерантність у процесі надбання цілісності (О. Асмолов, Є. Казаков, В. Тішков), ментальна толерантність між людьми різних культур (О. Перців), проблеми міжетнічної толерантності (А. Петрицький, Г. Солдатова), межі толерантності (П. Количев, Д. Сухушин). Н. Лебедева, О. Лунева, Т. Стефаненко презентують тренінги з міжетнічної та міжкультурної компетентності й толерантності.

Незважаючи на значну кількість праць у контексті запропонованої проблематики, варто зауважити, що недостатнім є вивчення питання формування етнічної толерантності старшокласників євроклубу загальноосвітнього навчального закладу.

Мета статті – показати ефективність діяльності євроклубу загальноосвітнього навчального закладу у формуванні етнічної толерантності старшокласників у процесі ознайомлення з культурами народів Європи, проілюструвати досвід роботи євроклубів України.

В Україні сформувалася своєрідна етнонаціональна палітра з кількісною перевагою корінного українського етносу та наявністю етнічних меншин. Останніх у країні проживає понад 130. Статистичні дані Всеукраїнського перепису населення 2001 р. свідчать, що частка етнічних меншин становить 22,2% від усього населення країни. Найчисленнішими серед них є росіяни (8,3 млн осіб) та білоруси (275,8 тис. осіб). Численними водночас є етнічні групи кримських татар, болгар, угорців, румунів, поляків, євреїв [7]. Етнічне різноманіття повинно спонукати суспільство навчитися на всіх рівнях розуміти один одного, співпрацювати і знаходити компромісні рішення.

Етнічна толерантність трактується дослідниками як терпиме ставлення до людей іншої раси та етнічної групи, до власної етнічної групи, оцінка культурної дистанції [11]; як готовність особистості терпимо сприймати ті чи інші явища національного життя і міжетнічних відносин [9]; властивість етнічної спільноти або окремого її представника, що характеризується готовністю визнати і прийняти легітимність культури, традицій, цінностей, поведінкових і комунікативних моделей, способу життя інших етносів; спрямованість етнічної свідомості на визнання і повагу цінності й самоцінності людини, її потреб і прав; культура емпатійного ставлення до світу і до своєї етнічної ідентичності; принцип поведінки і діяльності, спрямований на зрівноважування позицій суб'єктів і стабілізацію їхніх стосунків [8]; як відсутність негативного ставлення до представників іншої етнічної культури, наявність позитивного образу іншої етнокультури зі збереженням позитивного сприйняття своєї власної [5, с. 268].

На думку Г. Абдулкаримова, основою етнічної толерантності є позитивна етнічна ідентичність. Її сформованість спричиняється готовністю до спільної діяльності особистості з представниками інших етносів [1].

Отже, етнічна толерантність старшокласника розглядається нами як терпиме ставлення до однолітків іншої етнічної групи, взаємна емпатія, наявність позитивного образу іншої етнокультури зі збереженням позитивного сприйняття своєї власної, готовність до спільної діяльності.

Про досліджуваний нами віковий період відомо, що ранній юнацький вік – це етап пошуку самостійних життєвих орієнтирів, вибору соціальних норм і цінностей, які далі вже доросла людина реалізує у житті. Одним з основних завдань раннього юнацького віку є формування системи цінностей та етнічної свідомості як орієнтирів власної поведінки: критичний аналіз цінностей навколишньої культури повинен привести до формування самостійної «інтерналізованої» структури цінностей як керівництва до дій [10]. Потреби у самопізнанні, самоствердженні та формуванні уявлень про навколишню дійсність об'єднуються та втілюються в потреби у спілкуванні [4], тому у старшому шкільному віці зростає роль друзів, виробляється власна думка, формується моральна самооцінка, старшокласник замислюється над тим, що є світ і суспільство. Виховання в душі етнічної толерантності сприяє формуванню у молоді навичок незалежного мислення, критичного осмислення і вироблення суджень, які ґрунтуються на моральних цінностях.

На розвиток етнічної самосвідомості дієвий вплив чинить освітній процес. У структурі етнічної самосвідомості окреслюється уявлення про себе як про представника свого народу.

Сприйняття чи несприйняття молоддю представників інших національностей залежить від багатьох чинників: вплив найближчого оточення; цінності особистості і суспільства; виховання; менталітет тієї країни, в якій людина виросла; характер конкретної соціально-політичної ситуації в суспільстві.

Найяскравіше етнічна толерантність розкривається в складних, незвичних ситуаціях міжособистісного і внутрішньо особистісного вибору, які дозволяє моделювати та створювати євроклуб, робота якого спрямована на всебічне вивчення старшокласниками історії, культури, звичаїв і традицій країн Європейського союзу та етносів України як невід'ємної частини європейської спільноти. Особливий інтерес викликає можливість робити це у практичній діяльності, що є важливою ознакою роботи євроклубу: організація заходів, у яких молодь у реальних умовах вивчає культуру європейських країн.

Кожен захід – це можливість не тільки більше дізнатися про окрему країну, але й побачити в цілому, яким є розмаїтий світ, що впливає на розширення культурного світогляду. Цікавими формами роботи є різноманітні творчі конкурси та конкурси суспільного спрямування: зустрічі, екскурсії, листування, інтернет-контакти, мозкові штурми, фокус-групи, ситуаційно-рольові ігри, диспути та конференції, флешмоби та квести, конкурси графіті, кулінарні ярмарки, тренінги та турніри, інтелектуальні батли, вуличні акції тощо.

Методи виховання етнічної толерантності старшокласників – це способи формування готовності до розуміння однолітків інших націй і терпимого ставлення до їхніх вчинків. Рух за толерантність набуває все більшого визнання та поширення у світі.

Особливою популярністю користуються різнопланові проекти, організація Днів толерантності, Днів Європи та Днів народження євроклубу.

У 1995 р. на двадцять восьмій сесії Генеральної Конференції ЮНЕСКО її учасники прийняли Декларацію принципів толерантності і проголосили 16 листопада Міжнародним Днем толерантності, який щорічно відзначається у країнах – членах цієї організації. У 14 регіонах України Центри європейської інформації та їх партнери провели у 2009 р. Тижні толерантності з метою поінформувати громадськість про зміст європейської цінності – толерантності – та привернути увагу до проблем нетерпимості до різних груп в Україні. У рамках Тижнів толерантності у Вінниці, Дніпрі, Кропивницькому, Миколаєві, Івано-Франківську, Сумах, Рівному, Чернівцях, Черкасах, Харкові, Хмельницькому та Кременчуці під егідою Мережі Центрив європейської інформації України відбулися різноманітні заходи на тематику толерантності: мистецькі асорті, тренінги, клуби толерантного кіно, рольові ігри, конференції, творчі вечори та зустрічі. Також у цих містах відбулися виставки творчих робіт молоді загальноукраїнського конкурсу на тематику толерантності [6].

Практичне вивчення старшокласниками культури європейських народів сприяє розвитку комунікативних умінь (активно слухати партнера; адекватно розуміти, уміти переконувати, налагоджувати взаємодію з представниками інших націй; ефективно використовувати вербальні і невербальні засоби спілкування; дотримуватися правил мовного етикету; створювати сприятливу психологічну атмосферу міжнаціонального спілкування).

В емоційній сфері у юнацтва формується характер моральних переживань, які пов'язані з нормами чи відхиленнями від норм та ідеалів: жалість, співчуття, довіра, вдячність, чуйність, сором тощо. Методи впливу на емоційну сферу припускають формування необхідних навичок в управлінні своїми емоціями, конкретними почуттями, розумінню своїх емоційних станів і причин, що їх породжують [2].

В інтелектуальній сфері формується об'єм, глибина знань про цінності толерантності: ідеали терпимості, принципи стосунків з однолітками інших національних груп. Метод переконання припускає розумний доказ необхідності толерантної поведінки. Можливість спостерігати власну культуру та європейську розвивають інтелектуальні вміння (критично аналізувати ситуації взаємодії, конструктивно вирішувати конфліктні ситуації, бути готовим до компромісу і здатним включитися в міжетнічну взаємодію).

Чим більше старшокласники знаходять спільних і відмінних ознак, тим стійкішими та глибшими стають їх знання з культурології й етнології (поняття про культурне розмаїття світу, етнічні стереотипи, культурні особливості, систему цінностей власного та інших етносів, що входять до складу української нації) та знання з етики (знання правил і норм спілкування у багатонаціональному колективі).

У процесі практичного ознайомлення з культурами народів Європи молодь навчається виявляти унікальність кожної культури, визначати її ціннісні характеристики. У вмінні давати оцінку, виявляти самобутність, своєрідність культур формуються оціночні вміння. Учені визначають, що метод порівняння є засобом вивчення етнокультури в контексті розвитку світової культури [3, с. 255].

Останнім часом успіхом і популярністю користується проектна діяльність, яка має переваги з-поміж інших форм роботи. На міждержавному рівні діють програми учнівських обмінів у вивченні культурної спадщини Європи. Реалізований проект є колективним кінцевим результатом цілеспрямованого заходу. Успішно виконаний проект формує впевненість у діяльності. Відомо, що переживання успіху чи поразки впливає на подальшу діяльність. Проектна діяльність, заснована на колективному підході, сприяє розвитку пізнавального інтересу до різних сфер знань, формує навички співпраці. Одним із прикладів успішної проектної діяльності є реалізація у 2012 р. Харківською спеціалізованою школою № 73, де з 2005 р. діє шкільний євроклуб «Бджілка», проекту «Вивчаємо Європу разом!» (Польща), метою якого було створення платформи для співпраці польської та української молоді, надання можливості освітнім закладам Польщі й України встановити тісні зв'язки між учнями та педагогами, батьками, шкільними євроклубами. Проект був спрямований на шкільну молодь віком від 13 до 17 років та фінансувався Міністерством закордонних справ Польщі за сприяння ПАУСІ.

Можливість розширення світогляду, вивчення життєдіяльності європейського народу впливають на популярність євроклубу серед учнівської молоді. Так, на вивчення культури і традицій європейських країн спрямована робота 69 шкільних євроклубів Харкова (станом на 2017 р.). Найбільш успішними євроклуби навчальних закладів № 6, 38, 39, 65, 73, 91, 132.

Популярною формою ознайомлення з культурами країн Європи стає святкування Дня Європи на різних рівнях. Найбільш масовим та організованим його відзначення відбулося 2010 р., коли Центри європейської інформації залучили до участі понад 10 тис. євроклубівців України. У багатьох містах були проведені Паради Шумана й організовані наметові містечка. Так, у Вінниці серед євроклубів пройшов турнір відеореалій «Європа від Декларації Шумана до сьогодні». У Дніпрі – європейський урок для старшокласників «День Європи в Україні», в Івано-Франківську – конкурс малюнків на асфальті «Україна – частина Європи» та вікторина «Що ми знаємо про країни ЄС». У Кропивницькому євроклуби влаштували фотовиставку «Європа здалеку і зблизька», презентували творчі роботи «Європа у барвах та слові». У Луганську пройшов

ярмарок європейської особистості та відбулася інтерактивна виставка «Європа в особистостях». Євроклуби Львова взяли участь у параді та квесті центральним проспектом міста. У Миколаєві День Європи ознаменувався етнофорумом «Європейські національні традиції та традиції народів України» та вуличною акцією «Що ми знаємо про ЄС». У м. Рівне євроклубівці провели ігри, серед яких були європейські фанти, подорож Європою, євродартс, «Дай-но краба, Європо!», взяли участь у радіовікторині. Євроклуби м. Суми стали учасниками інтелектуально-спортивних змагань «Єврофут-квест». У Харківській області відбулася віртуальна подорож «Україна – Польща – Німеччина – Франція – Італія – Україна». У Хмельницькому в естафеті «Дізнайся більше про країни Євросоюзу» євроклуб кожного району області представив інформаційний стенд. У Чернівцях євроклуби влаштували фотовиставку «Європа в моєму місті: Архітектура. Сучасність. Історична пам'ять», взяли участь у круглому столі «Європу майбутнього будемо сьогодні». Акція «Чернігів – культурна столиця Європи», пілотна екскурсія «Чернігів як європейське місто» ознаменували День Європи в Чернігові [12]. Досвід роботи євроклубів України з проведення Дня Європи демонструє застосування широкого спектру інтерактивних форм роботи для пізнання культури та звичаїв країн Європи.

Висновки. Таким чином, етнічна толерантність старшокласників полягає в терпимому ставленні до однолітків іншої етнічної групи, взаємній емпатії, наявності позитивного образу іншої етнокультури зі збереженням позитивного сприйняття своєї власної, готовності до спільної діяльності. Найбільш ефективним інструментом формування у молодого покоління етнічної толерантності є ознайомлення з культурами народів Європи й етносів України. Можливість постійно спостерігати та порівнювати різноманітність культур європейських народів допомагає усвідомити власну унікальність. Цікавими та дієвими формами роботи з формування терпимого ставлення до людей інших націй є міжнародні проекти, організація Днів толерантності та Днів Європи тощо.

Перспективами подальших досліджень може стати вивчення участі євроклубів України в міжнародних проєктах.

Використана література:

1. Абдулкаримов Г. Г. Толерантность в межнациональных отношениях в уральском регионе: социологический анализ: автореф. ... дис. канд. социол. наук. 22.00.06 / Г. Г. Абдулкаримов; УГУ им. А. М. Горького. – Екатеринбург, 2004.
2. Ангеліна Е. О. Етнічна толерантність старшокласників / Е. О. Ангеліна // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки». – 2013. – Т. 2. – Вип. 10. – С. 16–19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2013_2_10_3.
3. Горенко Л. Українознавча методологія та проблеми дослідження етнокulturознавства / Л. Горенко // Українознавство. – 2007. – № 4. – С. 251–256.
4. Кон И. С. Психология ранней юности / И. С. Кон. – Москва : Просвещение, 1989. – 256 с.
5. Лебедева Н. М. Межкультурный диалог: тренинг этнокультурной компетентности : [учеб.-метод. пособ.] / [Н. М. Лебедева, О. В. Лулева, Т. Г. Стефаненко]. – Москва : Издательство РУДН, 2003.
6. Подчерняева Н. Д. Досвід роботи євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів з організації та проведення днів толерантності / Н. Д. Подчерняева // Молодий вчений. – 2017. – № 6 (46). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/64.pdf>
7. Про кількість та склад населення за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>.
8. Психология общения. Энциклопедический словарь / под общ. ред. А. А. Бодалева. – Москва : Когито-Центр, 2011. – 600 с.
9. Психология. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского., М. Г. Ярошевского. – Москва : Политиздат, 1990. – 494 с.
10. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст: проблемы личности / Х. Ремшмидт // под ред. Т. А. Гудковой. – Москва : Мир, 1994. – 175 с.
11. Солдатова Г. У. Чи може «інший» стати другом? Тренінг з профілактики ксенофобії / Г. У. Солдатова, А. В. Макачук. – Київ : Генеза, 2006. – 256 с.
12. Podcherniaeva N. Experience of realization of day of europe at euroclubs in general educational establishments / N. Podcherniaeva. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://culturehealth.org/hogokz_knigi/Arhiv_DOI/08_Collected2017/11Podcherniaeva%20N.pdf.

References:

1. Abdulkarimov G. G. (2004) Tolerantnost v mezhnatsionalnykh otnosheniyah v uralskom regione: sotsiologicheski yanaliz [Tolerance in interethnic relations in the Urals region: a sociological analysis] : avtoref. ... dys. kand. sotsiol. nauk. 22.00.06. UGU im. A. M. Gorkogo : Ekaterinburg [in Russian]
2. Anhelina E. O. (2013) Etnichna tolerantnist starshoklasnykiv [Ethnic tolerance of senior pupils]. Naukovy visnyk Mykolaivskoho derzhavnogo universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho. Ser. : Psykholohichninauky. T. 2, Vyp. 10. S. 16–19. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2013_2_10_3 [in Ukrainian]
3. Horenko L. (2007) Ukrainoznavcha metodolohiia ta problem doslidzhennia etnokulturoznavstva [Ukrainological methodology and problems of ethnocultural studies research]. Ukrainoznavstvo. № 4. S. 251–256. [in Ukrainian]
4. Kon I. S. (1989) Psihologiya ranney yunosti [The psychology of early youth]. I. S. Kon. Moskva : Prosveschenie. 256 s. [in Russian]
5. Lebedeva N. M. (2003) Mezkhkulturnyy dialog: trening etnokulturnoy kompetentnosti : [ucheb.-metod. пособ.] [Intercultural dialogue: training of ethnocultural competence: a teaching method] / N. M. Lebedeva, O. V. Luneva, T. G. Stefanenko. Moskva : Izdatelstvo RUDN. [in Russian]

6. Podchernyayeva N. D. (2017) Dosvid roboty yevroklubiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z orhanizatsii ta provedennia dnev tolerantnosti [General educational establishments Euroclubs experience of organization and realization of days of tolerance]. – The Young Scientist. № 6 (46). – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/64.pdf> [in Ukrainian]
7. Pro kilkist ta sklad naselennia za pidsumkamy Vseukrainskoho perepysu naselennia 2001 (2001) [On the number and composition of the population according to the results of the All-Ukrainian Population Census 2001]. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> [in Ukrainian]
8. Psihologiya obscheniya (2011). Entsiklopedicheskiy slovar [Psychology of communication. Encyclopedic Dictionary] / [pod obsch. red. A. A. Bodaleva]. Moskva : Kogito-Tsentr. 600 s. [in Russian]
9. Psihologiya. Slovar (1990) [Psychology. Dictionary] / pod obsch. red. A. V. Petrovskogo., M. G. Yaroshevskogo. Moskva : Politizdat. 494 s. [in Russian]
10. Remshmidt H. (1994). Podrozkovyy i yunosheskiy vozrast: problem lichnosti [Teenage and adolescent age: personality problems] / H. Remshmidt // pod red. T.A. Gudkovoy. M.: Mir. 175 s. [in Russian]
11. Soldatova H. U. (2006) Chy mozhe inshiy staty druhom? Treninh z profilaktyky ksenofobii [Can the other be a friend? Training on xenophobia prevention] / H. U. Soldatova, A. V. Makarchuk. – Kyiv : Heneza. 256 s. [in Ukrainian]
12. Podcherniaieva N. Experience of realization of day of europe at euroclubs in general educational establishments. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://culturehealth.org/hogokz_knigi/Arhiv_DOI/08_Collected2017/11Podcherniaieva%20N..pdf [in English]

Подчерняева Н. Д. Формирование этнической толерантности старшеклассников евроклуба общеобразовательного учебного заведения при ознакомлении с культурами народов Европы

В статье рассмотрены проблемы формирования у старшеклассников этнической толерантности, проявлением которой является взаимная эмпатия, наличие положительного образа другой этнокультуры при сохранении позитивного восприятия своей собственной, готовность к совместной деятельности. Названы факторы, влияющие на этот процесс (влияние ближайшего окружения, ценности личности и общества, воспитание, менталитет той страны, в которой человек вырос, характер конкретной социально-политической ситуации в обществе). Доказано, что евроклуб общеобразовательного учебного заведения является эффективным инструментом формирования терпимого отношения к сверстникам другой этнической группы. Акцентируется внимание на практическом ознакомлении с культурами народов Европы, в результате чего молодежь учится понимать уникальность каждой культуры, выявлять ее ценностные характеристики. Раскрыты интересные методы деятельности и формы работы евроклуба общеобразовательного учебного заведения. Приведен опыт работы евроклубов Украины.

Ключевые слова: эмпатия, этническое самосознание, этническая толерантность, евроклуб, культура европейских народов, старшеклассник.

Podcherniaieva N. D. Forming of ethnic tolerance of senior pupils as members of euroclub of general educational establishment during acquaintance with cultures of people of Europe

In the article problems of senior pupils' ethnic tolerance forming are considered. The manifestation of tolerance is mutual empathy, the presence of positive character of other ethnic culture at maintenance of positive perception of the own, readiness to joint activity. Factors, that influence this process (influence of the nearest surroundings, value of personality and society, education, mentality of that country in that a man grew, are outlined, character of concrete socio-political situation in society is analyzed. It is well-proven that an euroclub of general educational establishment is the effective instrument of forming of tolerant attitude toward the yearlings of other ethnic group. It is marked on a practical acquaintance with the cultures of people of Europe, as a result of that young people study to find out the unicity of every culture, determine it the valued descriptions. The interesting methods of activity and form of euroclub's work in a general educational establishment are opened up. Experience over euroclubs of Ukraine is brought.

Key words: empathy, ethnic consciousness, ethnic tolerance, euroclub, culture of the European people, senior pupil.

УДК 378.14:377.35

Ребуха Л. З.

**НАПРЯМИ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

У статті обґрунтовано фундаменталізацію професійної освіти як пріоритетний напрям розвитку університетської освіти, що спрямований на формування системного мислення у студентів, практичного пізнання соціальної дійсності та самостійне дослідження сучасної наукової картини світу. Окреслено основні компоненти фундаменталізації освіти й охарактеризовано напрями фундаменталізації професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, що згруповані навколо підходів до фундаменталізації професійної освіти. Розкрито спрямованість фундаменталізації на необхідність формування в майбутніх фахівців уявлень про базові, фундаментальні основи теоретичних і прикладних наук. Розглянуто забезпечення фундаменталізацією освіти інноваційного змісту навчання та побудова на цій основі новітніх моделей професійної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній соціальний працівник, напрями фундаменталізації професійної освіти.